

Wyrok z dnia 29 stycznia 2008 r.

I UK 173/07

Sąd ubezpieczeń społecznych jest związany ostateczną decyzją, od której strona nie wniosła odwołania w trybie art. 477⁹ k.p.c. ani nie podważyła jej skuteczności w inny prawem przewidziany sposób.

Przewodniczący SSN Romualda Spyt, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera, Zbigniew Hajn (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 29 stycznia 2008 r. sprawy z odwołania Karola K. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w K. o wyłączenie obowiązku podlegania ubezpieczeniu rolniczemu i zapłatę składek, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 grudnia 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację ubezpieczonego Karola K. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z 23 lutego 2005 r., oddalającego odwołanie Karola K. od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w K. (dalej powoływanego, jako „Prezes KRUS” lub „organ rentowy”) z 26 sierpnia 2004 r., którą organ rentowy objął Karola K. ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r. i od 13 lipca 2004 r. do nadal.

W odwołaniu od wyżej wymienionej decyzji ubezpieczony domagał się jej uchylenia i pozostawienia dalej w mocy decyzji z 13 marca 2000 r., mocą której został objęty ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie od 3 marca 2000 r. Odwołujący się podkreślił, że decyzja z 13 marca 2000 r. nie zo-

stała uchylona żadną decyzją. Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania w całości.

Zgodnie z ustaleniami przyjętymi w podstawie faktycznej zaskarżonego wyroku, Karol K. został objęty ubezpieczeniem społecznym rolników od 1 lipca 1977 r. z tytułu prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej. Dnia 22 marca 1999 r. złożył w KRUS zaświadczenie z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału T.G., stwierdzające, że podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej od 1 maja 1996 r. Decyzją z 30 marca 1999 r. Prezes KRUS wyłączył ubezpieczonego z rolniczego ubezpieczenia społecznego od 1 lipca 1996 r. „do nadal”. W okresie od 3 grudnia 1998 r. do 26 września 1999 r. ubezpieczony przebywał na zasiłku chorobowym, a od 27 września 1999 r. do 25 grudnia 1999 r. pobierał świadczenie rehabilitacyjne przez okres 3 miesięcy. Starał się o jego przedłużenie, jednakże lekarz orzecznik ZUS uznał go za zdolnego do pracy. Dnia 2 lutego 2000 r. ubezpieczony złożył w KRUS oświadczenie o wyborze rolniczego ubezpieczenia społecznego przy jednoczesnym prowadzeniu działalności gospodarczej. Decyzją z 13 marca 2000 r. rolniczy organ rentowy, na podstawie art. 2 ustawy z 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585), objął Karola K. ubezpieczeniem społecznym rolników od 3 lutego 2000 r. przy jednoczesnym prowadzeniu działalności gospodarczej. Objęcie ubezpieczeniem społecznym rolników nastąpiło na bieżąco, przy założeniu, że wnioskodawca jednocześnie prowadzi działalność gospodarczą i rolniczą i jest ubezpieczony z tytułu tej pierwszej. Konsekwencją tej decyzji była decyzja ZUS z 18 kwietnia 2000 r., stosownie do której ubezpieczony został wyłączony z ubezpieczenia z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej od 3 lutego 2000 r. W 2002 r. ZUS ustalił, że ubezpieczony nie składał wniosku o zawieszenie prowadzonej działalności gospodarczej i zgodnie z dokumentami prowadził w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 2 lutego 2000 r. działalność gospodarczą, a pomimo to nie podlegał ubezpieczeniu z tego tytułu. W związku z tym, decyzją z 8 lipca 2003 r. ZUS - Oddział w T.G. objął ubezpieczonego ubezpieczeniem społecznym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej za wyżej wymieniony okres (od 26 grudnia 1999 r. do 2 lutego 2000 r.). Prawomocnym wyrokiem z 29 kwietnia 2004 r. Sąd Okręgowy w Gliwicach, po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego od wyżej wymienionej decyzji z 8 lipca 2003 r., zmienił tę decyzję w ten sposób, że zwolnił Karola K. z obowiązku uiszczenia składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy za okres od 26

grudnia 1999 r. do 2 lutego 2000 r., wskazując w uzasadnieniu, że w okresie tym ubezpieczony nie podlegał ubezpieczeniom z tytułu działalności gospodarczej, ponieważ nie realizował działalności gospodarczej i nie uzyskał dochodu. W związku z treścią tego wyroku Prezes KRUS decyzją z 30 lipca 2004 r. wyłączył Karola K. z ubezpieczenia społecznego rolników od 3 lutego 2000 r., a następnie, będącą przedmiotem niniejszego postępowania, decyzją z 26 sierpnia 2004 r. objął go ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r. i od 13 lipca 2004 r. „do nadal”.

Sąd Apelacyjny w pełni podzielił ustalenia i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, który uznał, że sytuacja prawna Karola K. zmieniła się z chwilą uprawomocnienia się wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach z 29 kwietnia 2004 r. Wyrok ten spowodował, że w chwili złożenia 2 lutego 2000 r. przez ubezpieczonego oświadczenia o wyborze rolniczego ubezpieczenia społecznego, nie spełniał on przesłanek do zastosowania art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585, powoływanej dalej, jako „ustawa o zmianie u.s.r.”), ponieważ nie prowadził wówczas jednocześnie działalności gospodarczej i działalności rolniczej (w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 2 lutego 2000 r. nie podlegał ubezpieczeniu ZUS), a spełniał jedynie warunki do ubezpieczenia społecznego rolników. W tej sytuacji nie mógł dokonać skutecznego wyboru o którym mowa w art. 2.

Ubezpieczony nie spełnił też przesłanek z art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 Nr 7, poz. 25 ze zm., powoływanej dalej, jako: „u.s.r.”), bowiem wedle tego przepisu rolnik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą, nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu. Rolnik może podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu wówczas, gdy złoży Zakładowi lub Kasie oświadczenie, że chce podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, o ile spełnia w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Ubezpieczony w chwili składania oświadczenia z 2 lutego 2000 r. nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie nieprzerwanie co najmniej 1 rok. Oznacza to, że mają do niego zastosowanie ogólne zasady wynikające z art. 7 i 16 u.s.r., z których wynika, że „inne ubezpieczenie społeczne” ma pierwszeństwo przed ubezpieczeniem społecznym

rolników. Z tych względów, rolniczy organ rentowy w zaskarżonej decyzji prawidłowo objął Karola K. ubezpieczeniem rolników tylko w tych okresach, które nie pokrywały się z okresami mogącymi podlegać innemu ubezpieczeniu, np. ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej.

W skardze kasacyjnej, odniesionej do całego wyroku, skarżący zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie prawa materialnego przez oczywiste naruszenie przepisów u.s.r., polegające na przyjęciu, że ubezpieczony podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu na podstawie art. 7 i 16 u.s.r. w okresie, kiedy nie był ubezpieczony w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych na podstawie decyzji KRUS z 26 sierpnia 2004 r. o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu, przy pominięciu, że funkcjonuje nadal decyzja ostateczna KRUS z 13 marca 2000 r., dotycząca podlegania przez niego ubezpieczeniu w okresie wynikającym z jego oświadczenia z 2 lutego 2000 r., która nie została wcześniej zmieniona lub uchylona, oraz art. 2 ustawy o zmianie u.s.r., przez nieuwzględnienie, że ubezpieczony w dniu wejścia w życie tej ustawy, tj. 31 października 1996 r., podlegał ubezpieczeniu społecznemu w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych-Oddziale w T.G. w związku z prowadzeniem działalności pozarolniczej i od 1 lipca 1977 r. był objęty ubezpieczeniem społecznym rolników z tytułu prowadzenia działów specjalnych i przyjęcie, że ubezpieczony nie spełniał przesłanek określonych w tym artykule z chwilą złożenia oświadczenia w 2 lutego 2000 r., tj. na podstawie art. 398³ § 1 k.p.c. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na rzecz ubezpieczonego kosztów postępowania według norm prawem przepisanych,

Sporządzająca skargę pełnomocniczka skarżącego wskazała na istnienie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, polegającego na tym, czy może być wydana przez Prezesa KRUS decyzja stwierdzająca podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników bez uchylecia lub zmiany wcześniejszej decyzji ostatecznej tego samego organu, ustalającej również podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników, w trybie przewidzianym w art. 52 u.s.r., w art. 83a u.s.r. i na podstawie uregulowań w tym zakresie znajdujących się w Kodeksie postępowania administracyjnego.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że ustawa o zmianie u.s.r. „weszła w życie w 31.X.1966 r.”. W tej dacie Karol K. podlegał ubezpieczeniu w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Składając zatem 2 lutego 2000 r. oświadczenie o wyborze ubezpieczenia społeczne-

go przy jednoczesnym prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej spełniał on dyspozycję art. 2 tej ustawy. Z treści tego przepisu wynika, że oświadczenie może złożyć rolnik, który w dniu wejścia w życie ustawy podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej. Natomiast nie można podzielić stanowiska Sądu Apelacyjnego, że w dacie składania oświadczenia Karol K. powinien był prowadzić jednocześnie działalność gospodarczą i rolniczą. Ponadto, w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 3 lutego 2000 r., jak wynikało z informacji Urzędu Skarbowego w T.G. przedłożonej do sprawy przed Sądem Okręgowym w Gliwicach, Karol K. w zeznaniach o wysokości osiągniętego dochodu za lata 1999 i 2000 nie wykazał dochodu, co wyłącza domniemanie zawarte w art. 38 u.s.r., że w tym okresie prowadził działalność rolniczą. Następnie autorka skargi stwierdziła, że Sąd Apelacyjny pominął, iż przy wydawaniu decyzji z 26 sierpnia 2004 r. co do okresu od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r., funkcjonuje jeszcze decyzja ostateczna z 13 marca 2000 r. o podleganiu przez Karola K. ubezpieczeniu społecznemu rolników i obowiązku opłacania składek od 3 lutego 2000 r., która nie została zmieniona ani uchylona. Nie można wydać nowej decyzji o podleganiu ubezpieczeniu w tym samym zakresie co już istniejąca bez zrobienia czegoś z wcześniejszą decyzją, tj. nie odnosząc się do jej zmiany i nie dokonując tej zmiany lub uchylecia w obowiązującym trybie. Z dyspozycji art. 39 ust.4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wynika jedynie, że w razie zmiany stanu faktycznego lub prawnego, na podstawie którego wydano decyzję o ustaleniu podlegania ubezpieczeniu, wydaje się nową decyzję. Ustawa natomiast nie reguluje procedury uchylecia, zmiany oraz stwierdzenia nieważności takiej decyzji. Stwierdza tylko w art. 52 ust. 1, że w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74). Z art. 83a ust 2 powołanej ustawy wynika, że decyzje ostateczne Zakładu, od których nie zostało wniesione odwołanie do właściwego sądu, mogą być przez Zakład uchylone, zmienione lub unieważnione, na zasadach określonych w przepisach kodeksu postępowania administracyjnego. Tę problematykę regulują z kolei artykuły od 154 do 163 k.p.a., czego jednak nie uwzględnił organ rentowy, a co powinno być dokonane zgodnie z obowiązującymi procedurami i co zostało pominięte przez Sąd Apelacyjny w Katowicach. Wobec tego wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach oczywiście narusza prawo poprzez naruszenie prawa materialnego i nieuwzględnienie, że w obrocie funkcjonują dwie decyzje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlega oddaleniu, ponieważ nie ma uzasadnionych podstaw. Z odwołania i dalszego przebiegu postępowania wynika, że ubezpieczony żąda objęcia go rolniczym ubezpieczeniem społecznym za cały okres od 3 marca 2000 r. oraz wyłączenia z tego ubezpieczenia w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r. W związku z tym domaga się uchylenia decyzji Prezesa KRUS z 26 sierpnia 2004 r., która objęła go ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r. i od 13 lipca 2004 r. „do nadal”. Twierdzi, że jego sytuację prawną powinna określać wcześniejsza decyzja z 13 marca 2000 r., którą organ rentowy, na podstawie art. 2 ustawy o zmianie u.s.r., objął go ubezpieczeniem społecznym rolników od 3 lutego 2000 r.

Skarżący zarzuca w skardze kasacyjnej naruszenie art. 7 i 16 u.s.r., przez to, że Sąd Apelacyjny przyjął, iż podlegał on obowiązkowemu ubezpieczeniu na podstawie wymienionych przepisów „za okres, kiedy nie był ubezpieczony w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych” (tj. w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r.), podczas gdy „funkcjonuje nadal decyzja ostateczna KRUS z 13 marca 2000 r.”. W skardze wyraźnie sformułowano również zarzut naruszenia art. 2 ustawy o zmianie u.s.r. Natomiast pełnomocniczka skarżącego nie wskazała przepisów, które zostały naruszone w związku z zarzutem podniesionym w *petitum* skargi i rozwiniętym w uzasadnieniu, gdzie stwierdzono, że „Sąd Apelacyjny pominął, iż przy wydawaniu decyzji z 26 sierpnia 2004 r. za okres od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r., funkcjonuje jeszcze decyzja ostateczna z 13 marca 2000 r. o podleganiu przez Karola K. ubezpieczeniu społecznemu rolników i obowiązku opłacania składek od 3 lutego 2000 r., która nie została zmieniona ani uchylona”. W toku argumentacji Autorka skargi odwołuje się do art. 39 ust. 4 u.s.r. oraz art. 52 ust. 1 u.s.r. i art. 83a ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, nie twierdząc jednak, że przepisy te zostały naruszone, ani nie formułując zarzutów dotyczących ich błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania. Podobnie odwołaniu się do art. 154-160 k.p.a. i zarzutowi, że Sąd Apelacyjny pominął zaniechanie ich zastosowania przez organ rentowy, nie towarzyszy wskazanie przepisów prawa postępowania cywilnego, które Sąd w ten sposób naruszył. Uniemożliwia to kasacyjną kontrolę tego zarzutu.

Ocenę zasadności zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej należy rozpocząć od stwierdzenia, że kwestionowana decyzja z 26 sierpnia 2004 r. następuje, czego skarżący nie zauważył, po decyzji Prezesa KRUS z 30 lipca 2004 r., którą organ ten wyłączył go z ubezpieczenia społecznego rolników od 3 lutego 2000 r. Decyzja z 30 lipca 2004 r. jest ostateczna. Ubezpieczony nie złożył od niej odwołania ani nie podważył jej w inny sposób. Wobec tego należy przyjąć, zgodnie z zasadą domniemania prawidłowości aktów administracyjnych, że wywołuje ona skutki prawne i wiąże inne organy państwowe, w tym sądy (zob. np. wyrok NSA z 18 listopada 1998 r., SA 1103/97, LEX nr 35126). Także sąd ubezpieczeń społecznych jest związany ostateczną decyzją administracyjną, od której strona nie wniosła odwołania w trybie art. 477⁹ k.p.c. ani nie podważyła jej skuteczności w inny prawem przewidziany sposób. W tym stanie rzeczy odpada podstawowe założenie rozpatrywanej skargi, zgodnie z którym decyzja z 26 sierpnia 2004 r. została wydana w sytuacji, gdy „funkcjonuje nadal decyzja ostateczna KRUS z 13 marca 2000 r.” Sytuacja ta została bowiem zmieniona ostateczną decyzją z 30 lipca 2004 r., którą - jak wyżej wskazano - organ rentowy wyłączył ubezpieczonego z ubezpieczenia społecznego rolników od 3 lutego 2000 r., podczas gdy decyzją z 13 marca 2000 r. objęto go tym ubezpieczeniem od 3 lutego 2000 r. Wobec powyższego decyzja Prezesa KRUS z 26 sierpnia 2004 r., uwzględniając treść ostatecznej decyzji z 30 lipca 2004 r., nie dotyczy przedmiotu uregulowanego decyzją z 13 marca 2000 r.

Co do objęcia ubezpieczeniem rolniczym od 26 grudnia 1999 r. do 31 marca 2000 r., to kwestionowana decyzja z 26 sierpnia 2004 r. ma w sposób oczywisty inny przedmiot niż decyzja z 13 marca 2000 r. Dotyczy bowiem objęcia ubezpieczeniem w okresie wcześniejszym niż ustalony w decyzji z 13 marca 2000 r. Spóźnione jest też podniesione w skardze twierdzenie, że skarżący w tym okresie „nie wykazał dochodu, co wyłącza domniemanie zawarte w art. 38 u.s.r., że w tym okresie prowadził działalność rolniczą”, mające, jak można sądzić, dowodzić, że w rozważanym okresie nie prowadził on działalności gospodarczej. Twierdzenie to pozostaje w sprzeczności z ustaleniem Sądu Okręgowego, przyjętym w podstawie zaskarżonego wyroku, że w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 2 lutego 2000 r. ubezpieczony „spełniał jedynie warunki do ubezpieczenia społecznego rolników”. Ustalenie to, jak wynika z akt sprawy, nie było kwestionowane w toku postępowania zarówno w pierwszej, jak i w drugiej instancji. W szczególności ubezpieczony nie przedstawił żadnych wniosków dowodowych w tej kwestii. Także w skardze kasacyjnej pełnomocniczka skarżącego nie

podniosła zarzutów procesowych, co oznacza związanie Sądu Najwyższego tym ustaleniem (art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c.). Wobec tego objęcie Karola K. rolniczym ubezpieczeniem społecznym w tym okresie na podstawie art. 7 i 16 w związku z art. 3a ust. 1 u.s.r. było prawidłowe, a zarzut naruszenia art. 7 i 16 tej ustawy okazał się nieuzasadniony. Na marginesie należy dodać, że zarzut ten opiera się na niewyraźnym wprost w skardze kasacyjnej, lecz eksponowanym w toku postępowania, w tym w apelacji, założeniu skarżącego, że w rozważanym okresie podlegał on ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, ponieważ korzystał ze świadczeń. To założenie skargi nie uwzględnia jednak tego, że to sam Karol K., odwołaniem się od decyzji ZUS obejmującej go tym ubezpieczeniem, doprowadził do uznania przez Sąd Okręgowy w Gliwicach prawomocnym już wyrokiem z 29 kwietnia 2004 r., że nie podlegał ubezpieczeniom z tytułu działalności gospodarczej w okresie od 26 grudnia 1999 r. do 2 lutego 2000 r. Wynika stąd wyraźnie sprzeczność działań prawnych skarżącego, której autorka rozpoznawanej skargi zdaje się nie zauważać.

Z kolei w zakresie dotyczącym podlegania ubezpieczeniu rolniczemu od 13 lipca 2004 r., przedmiotowa decyzja mieści się w zakresie czasowym decyzji z 13 marca 2000 r., którą KRUS objął Karola K. ubezpieczeniem społecznym rolników od 3 lutego 2000 r. „do nadal”, a ponadto uwzględnia stan określony ostateczną decyzją z 30 lipca 2004 r. oraz - niekwestionowany w skardze fakt - że zakończył on działalność gospodarczą 12 lipca 2004 r. W tej sytuacji nieuzasadniony okazał się zarzut naruszenia art. 2 ustawy o zmianie u.s.r., ponieważ przepis ten nie mógł w ogóle znaleźć w sprawie zastosowania. Podnoszenie tego zarzutu miałoby sens w (ewentualnej) sprawie wszczętej odwołaniem od decyzji Prezesa KRUS z 30 lipca 2004 r., którego, jak wcześniej wskazano, Karol K. nie wniósł.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy, na podstawie 398¹⁴ k.p.c., orzekł jak w sentencji.

=====